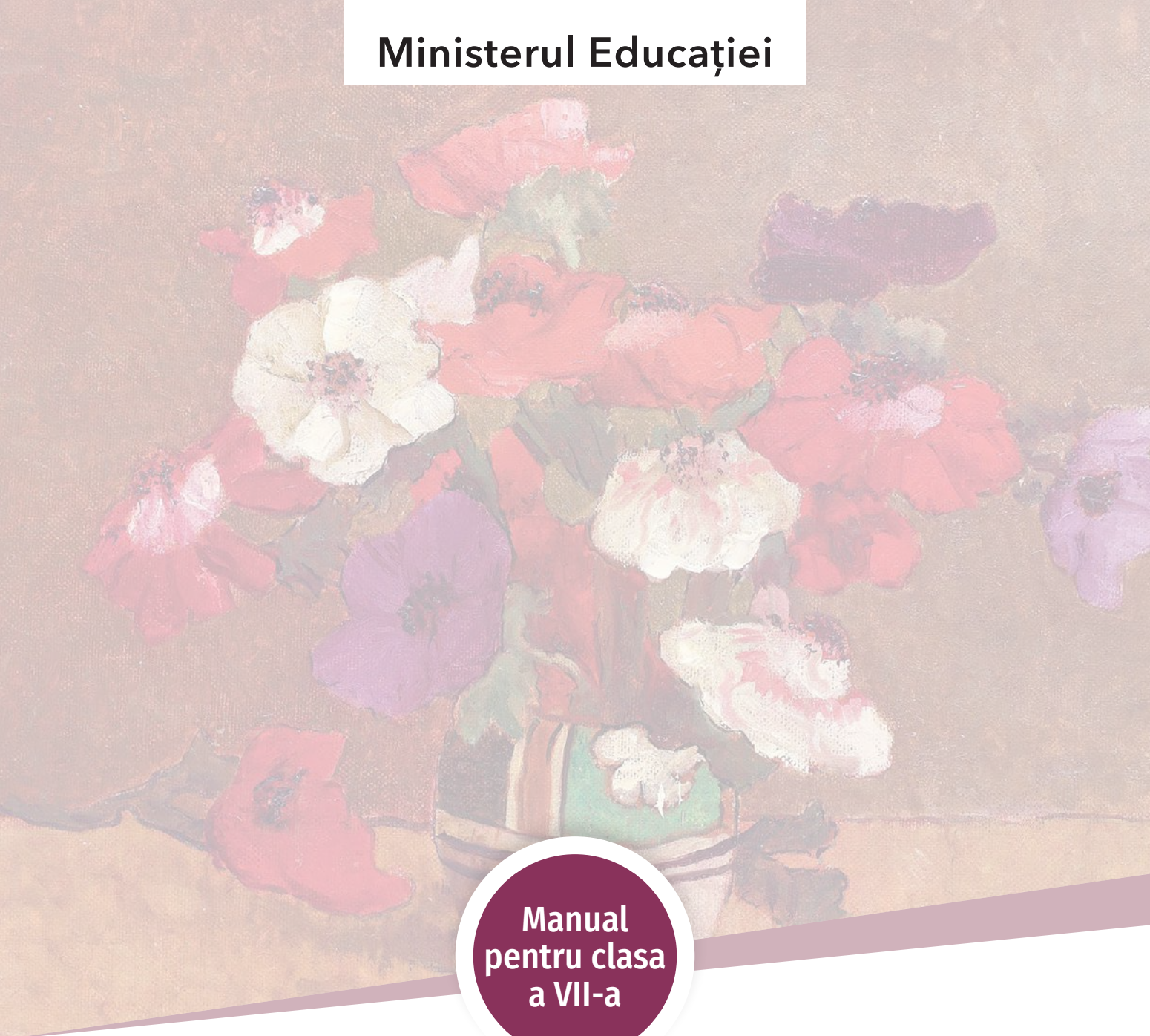


Ministerul Educației



Manual
pentru clasa
a VII-a

Educație plastică

Rita Bădulescu • Adriana Brăileanu • Liliana Marin
Mădălina Adriana Gheorghe-Tănase

CORINT
LOGISTIC

Cuprins

Competențe generale și specifice / 4

Ghid de utilizare a manualului / 5

Evaluare inițială / 6

I. Studiul după natură

Redarea în perspectivă a liniei, a suprafeței și a volumului

1. Perspectiva / 8

1.1. Noțiuni introductive și istoric / 8

1.2. Tipurile de perspectivă. Perspectiva liniară / 10

2. Studiul după natură / 12

2.1. Noțiuni introductive / 12

2.2. Natura statică / 14

2.3. Etapele studiului după natură / 16

2.4. Tehnici specifice artelor plastice. Valorația / 18

2.5. Peisajul / 20

2.6. Efectul spațial al culorilor, peisajul în culoare / 22

2.7. Modelarea și modularea formelor și texturilor / 24

Analiza unei imagini / 26

Evaluare / 28

Evaluare alternativă / 30

II. Compoziția

Compoziția plastică și compoziția decorativă

1. Compoziția plastică / 32

1.1. Noțiuni introductive / 32

1.2. Centrul de interes / 34

1.3. Compoziția statică. Compoziția dinamică / 36

Analiza unei imagini / 38

2. Compoziția decorativă / 40

2.1. Noțiuni introductive / 40

2.2. Stilizarea / 42

2.3. Principiile compoziției decorative / 44

2.4. Jocul de fond / 46

Investigația / 48

Evaluare / 52

Evaluare alternativă / 54

III. Arta pe teritoriul României

Periodizare pe milenii și secole

1. Primele manifestări artistice / 56

1.1. Preistoria / 56

1.2. Arta daco-getă / 58

2. Evul Mediu / 60

2.1. Stilul romanic / 60

2.2. Stilul gotic / 61

2.3. Arta bizantină / 62

3. Renașterea / 64

4. Barocul. Stilul brâncovenesc / 65

5. Arta în secolul XIX / 66

5.1. Arhitectura / 66

5.2. Pictura / 68

6. Secolul XX / 72

6.1. La Belle Époque / 72

6.2. Arta românească în perioada interbelică / 73

6.3. Avangarda românească / 74

Schemă sinoptică / 76

Evaluare / 78

Evaluare alternativă / 80

IV. Proiecte și evenimente

Proiectul în artele vizuale / 82

1. Proiect: punerea în scenă a unei piese de teatru de animație (scenografie) / 82

2. Proiect: „Zborul“ / 84

3. Proiect: tablouri vivante, repuneri în scenă ale unor compoziții statice și dinamice reprezentative / 86

Evaluare finală / 88

I. Studiul după natură

Redarea în perspectivă a liniei,
a suprafeței și a volumului

1. Perspectiva / 8

1.1. Noțiuni introductive și istoric / 8

1.2. Tipurile de perspectivă. Perspectiva liniară / 10

2. Studiul după natură / 12

2.1. Noțiuni introductive / 12

2.2. Natura statică / 14

2.3. Etapele studiului după natură / 16

2.4. Tehnici specifice artelor plastice. Valorația / 18

2.5. Peisajul / 20

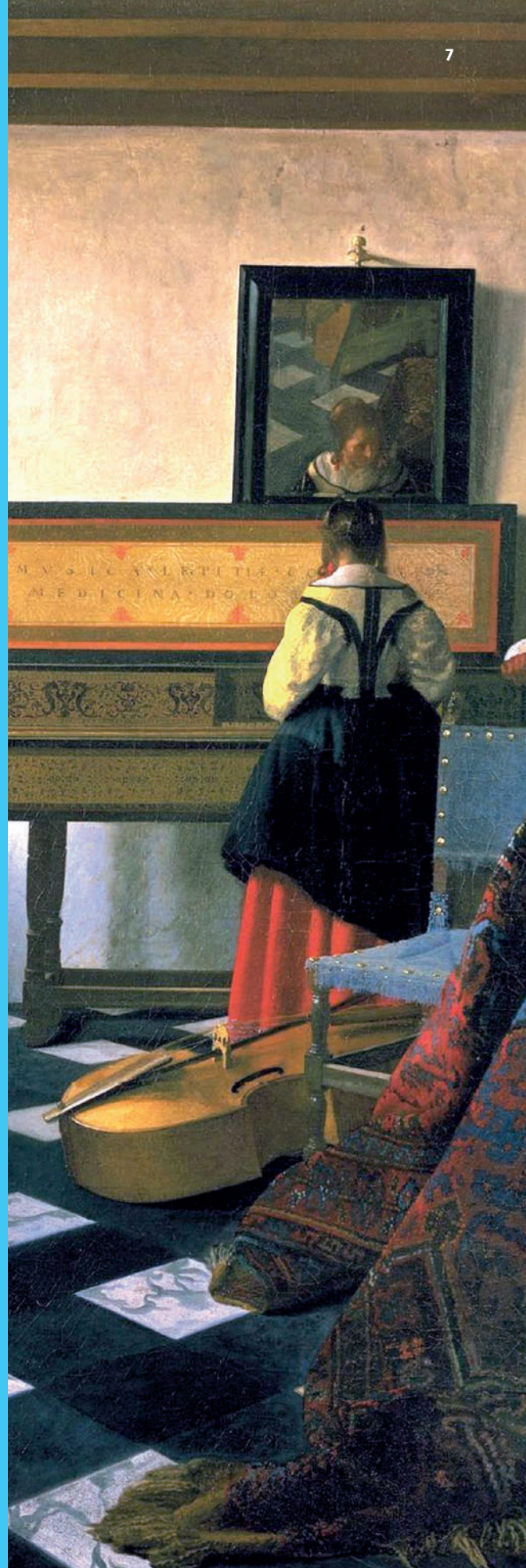
2.6. Efectul spațial al culorilor, peisajul în culoare / 22

2.7. Modelarea și modularea formelor și texturilor / 24

Analiza unei imagini / 26

Evaluare / 28

Evaluare alternativă / 30



Studiul după natură

Redarea în perspectivă a liniei, a suprafeței și a volumului



1. Perspectiva

1.1. Noțiuni introductive și istoric

a. Noțiuni introductive

Priviți natura. Observați că vi se arată diferit, în funcție de locul în care vă aflați, de starea vremii, dacă e însorit ori dacă cerul este înnorat, în funcție de anotimp, dacă e primăvară ori toamnă, sau chiar în funcție de starea voastră sufletească.

Perspectiva este metoda prin care, pe o suprafață bidimensională (de exemplu, foaia de hârtie), se realizează o reprezentare tridimensională a unor corpuri din spațiu. Mai precis, felul în care unghiul de vedere din locul în care vă aflați modifică formele reale. Pe măsură ce se depărtează de noi, obiectele par că se micșorează, liniile paralele par a se uni într-un punct de pe orizont, iar culorile obiectelor se schimbă.

Primii care și-au propus să redea natura așa cum se vede au fost grecii antici. În Grecia antică, teatrul era una dintre artele cele mai complexe, foarte apropiată de forma pe care o cunoaștem azi. Pe fundalul scenei erau pictate imagini de mari dimensiuni care creau iluzia realității, iar efectul de perspectivă se obținea prin studiul naturii și prin deformările observate cu ochiul liber. Acest tip de reprezentare se numește „perspectivă scenografică“.



Fig. 1 Castelul Fontainebleau (interior).

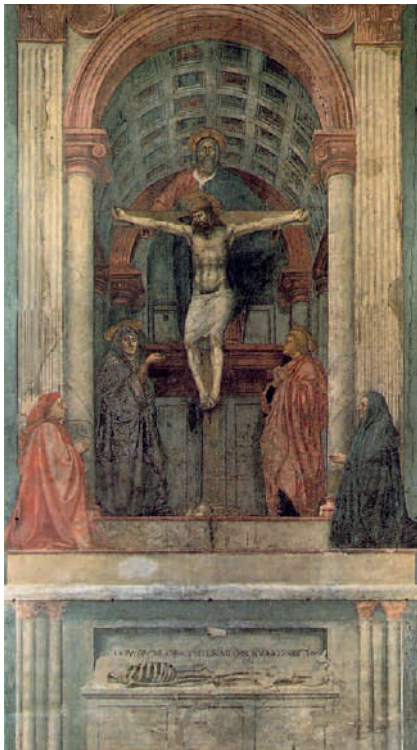


Fig. 2 Tommaso Masaccio, *Sfânta Treime*.



Fig. 3

Frescă din interiorul mormântului faraonului Nebamun.

b. De când este studiată perspectiva?

Reproducerea realității a fost dintotdeauna o preocupare a artiștilor. Ei au găsit mai multe moduri de a reda perspectiva.

- Artiștii egipteni folosesc o convenție de reprezentare în care personajele sunt înfățișate în unghiul cel mai reprezentativ (ochiul este văzut din poziție frontală, nasul din lateral, umerii sunt văzuți frontal, piciorul este văzut dintr-un punct lateral), iar personajele sunt mărite nu în funcție de distanță, ci în funcție de importanță, imaginea faraonului având cea mai mare dimensiune. Acest tip de reprezentare se numește *perspectivă ierarhică*.
- În Evul Mediu, în picturile care decorau pereții bisericilor din Italia sau din țările nordice se folosește o abordare asemănătoare cu *perspectiva ierarhică*, unde imaginea Fecioarei cu pruncul este mai mare decât a personajelor care o înconjoară.
- În Renaștere, artiștii caută metode precise de calcul pentru a obține efectul de adâncime. Metoda creată se numește *perspectivă liniară*. Filippo Brunelleschi, Tommaso Masaccio, Piero della Francesca sau Paolo Uccello sunt artiștii care studiază și aplică perspectiva în lucrările lor, iar Leon Battista Alberti o teoretizează în tratatul său de pictură. Împreună găsesc soluția matematică la problema reprezentării obiectelor care se văd din ce în ce mai mici pe măsură ce se îndepărtează de privitor.
- În baroc, tavanele se deschid și se înalță prin efecte numite *trompe-l'œil*.
- În epoca modernă, pictorii adepți ai cubismului reprezintă obiectele *simultan din unghiuri diferite*. Ei creează naturi statice, peisaje sau portrete a căror perspectivă devine răsturnată, obiectele fiind privite din mai multe unghiuri în același timp pentru a le reprezenta așa cum știu ei că sunt, și nu așa cum se văd. Și futurismul are o viziune diferită asupra realității.



Fig. 5 Piero della Francesca, *Biciuirea lui Christos*.



Fig. 4 Johannes Vermeer, *Lección de música*.



Aplicații

Realizați o compoziție cu personaje, folosind ca motiv de inspirație una dintre modalitățile de redare a perspectivei prezentate în textul alăturat. Care tip de perspectivă vi se pare mai interesant? Motivați alegerea făcută. Tehnica de lucru este la alegere.



Dicționar

Bidimensional – suprafață care nu are decât două dimensiuni, lățime și lungime; suprafață plană.

Tridimensional (în spațiu) – volum, corp, obiect sau ansamblu desfășurat în spațiu, care are trei dimensiuni: lungime, lățime și adâncime.

Cubism, futurism – curente din pictura de la începutul sec. XX caracterizate printr-o interpretare originală a realității, prin descompunerea volumelor și prin reprezentarea lor simultană în cele trei dimensiuni.

Romantism – mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa la sfârșitul sec. XVIII, caracterizată prin glorificarea naturii și prin libertatea spiritului.



Fig. 6 Shen Zhou, *Muntele Lu*.



Fig. 7 Paul Cézanne, *Muntele Sainte-Victoire*.

1.2. Tipurile de perspectivă. Perspectiva liniară

a. De câte feluri este perspectiva?

În funcție de obiective, perspectiva este de mai multe feluri.

- *Perspectiva ierarhică*; este specifică Antichității, când scopul imaginilor este să transmită informații despre statutul persoanelor reprezentate, așa cum se vede expus în secțiunea precedentă, care prezintă arta egipteană antică. Apare și în scenele religioase medievale în care contrastul evident este între Iisus și Fecioara Maria, supradimensionați în raport cu celelalte personaje.
- *Perspectiva liniară*; apare în Renaștere și urmărește redarea adâncimii prin urmărirea liniilor de fugă care tind spre orizont și prin micșorarea obiectelor pe măsură ce acestea se depărtează de privitor.
- *Perspectiva aeriană*; este observată și redată începând din Renaștere, când pictorii observă că efectul de depărtare este influențat și de lumină, și că contrastele valorice se estompează. Perioada romantică germană folosește perspectiva aeriană, ca să potențeze dramatismul peisajelor.
- *Perspectiva cromatică*; este tot o parte a perspectivei aeriene, dar pune accentul pe culoare. Planul depărtat va avea întotdeauna tonuri reci. În epoca modernă, impresionismii, mai ales Paul Cézanne, nu mai folosesc perspectiva liniară ca metodă de redare a volumului și a adâncimii. În schimb, înlocuiește umbra închisă și lumina deschisă prin lumini calde și umbre reci.
- Giorgio de Chirico își creează propria perspectivă, cu multe unghiuri de fugă și surse de lumină diferite.
- *Perspectiva „vol d’oiseau”*, care se poate observa în pictura orientală, în special în cea chinezească și japoneză. Peisajele în acest caz folosesc o perspectivă de la înălțime, în planuri etajate.



Fig. 8 Andrea Pozzo, *Triumful Sfântului Ignazio de Loyola*.

b. Perspectiva liniară. Elementele din care se compune

Principala descoperire făcută de artiștii Renașterii în înțelegerea perspectivei este raportarea la orizont. Locul unde cerul pare că se întâlnește cu pământul se definește printr-o linie virtuală pe care o numim orizont. Altă observație foarte importantă este faptul că liniile paralele care merg către orizont dau impresia că se vor întâlni într-un punct situat pe această linie. Artiștii l-au denumit punct de fugă. Îl puteți observa când priviți o șosea dreaptă care se depărtează, un șir de copaci care se pierd în zare. În redarea unui peisaj se folosesc elemente cu ajutorul cărora se realizează o perspectivă corectă:

- planul tabloului; este suprafața pe care reprezentăm tema, precum foaia de hârtie, pânza sau cartonul (Fig. 13);
- planul obiectelor; este suprafața orizontală pe care stau obiectele într-o natură statică sau suprafața orizontală a pământului, în cazul unui peisaj;
- orizontul; locul de întâlnire a planului vertical cu planul obiectelor sau, în cazul peisajului, a cerului cu pământul;
- punctul principal de fugă; locul unde privirea observatorului întâlnește linia orizontului (Fig. 11);
- liniile de fugă; direcțiile liniilor orizontale paralele;
- punctele laterale de fugă; puncte pe linia de orizont rezultate din intersecția acestora cu liniile de fugă (Fig. 12).

Fig. 11 Punctul principal de fugă.

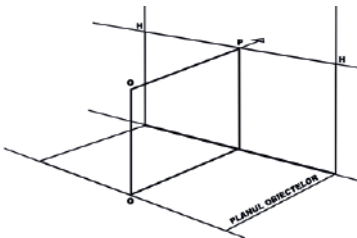


Fig. 12 Punctul lateral de fugă.

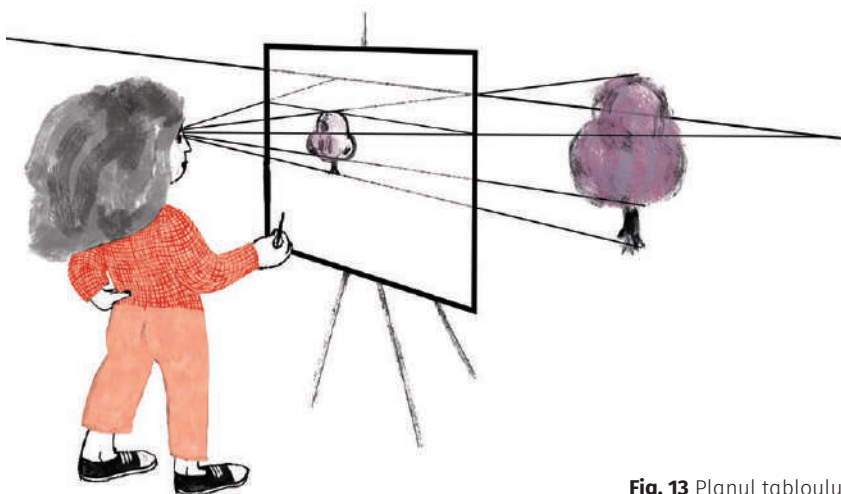
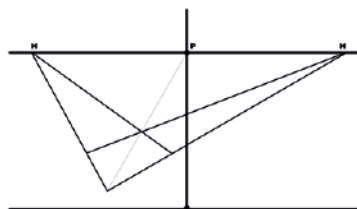


Fig. 13 Planul tabloului.



Fig. 9 Albrecht Dürer, *Artist desenând*.

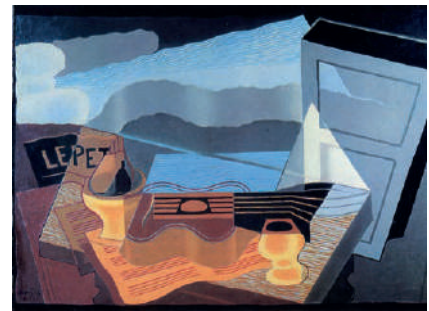


Fig. 10 Juan Gris, *Vedere din golf*.



Aplicații

1. Atunci când se folosește un cadru fix prin care privim un peisaj sau o natură statică, deformările optice ale perspectivei se pot observa mai ușor. Realizați un cadru/vizor decupând într-o foaie de carton un dreptunghi direct proporțional cu foaia de bloc de desen, prin care observați cu atenție diverse imagini: un peisaj urban care cuprinde atât clădiri, cât și străzi, interioare de clădiri (de exemplu, holul școlii văzut dintr-un capăt către celălalt). Observați cât de mult se micșorează planul din spatele holului.
2. Studiați lucrări din perioade diferite ale istoriei artei sau fotografii cu peisaje urbane, interioare, coridoare și, după modelul alăturat, încercați să descoperiți orizontul și punctele de fugă.
3. Fixați în plan vertical un geam pe care îl veți folosi ca pe o foaie de desen. Prin el priviți natura statică pregătită pentru ora de desen și copiați-o cu un marker subțire direct pe geam. Observați apoi deformările produse de efectul de perspectivă.

2. Studiul după natură

2.1. Noțiuni introductive

a. Studiul după natură. Prezentare generală

Natura a fost dintotdeauna principalul obiect de studiu. Omul a studiat natura pentru a o îmblânzi, pentru a o cunoaște și pentru a se integra în ea. Artiștii studiază tot ceea ce se redă în lucrări: omul, peisajul, obiectele din jur, structurile vegetale. Genurile specifice artelor plastice, așa cum s-au clarificat de-a lungul timpului, sunt: portretul, peisajul, natura statică, compoziția (figurativă, nonfigurativă). Odată cu acestea s-au dezvoltat tehnici diverse de redare, atât prin desen, cât și prin culoare.



Aplicații

Observați și analizați imaginea de la Fig. 15, *Parcul Wivenhoe* de John Constable. Ce impresie face peisajul reprezentat? Este selectat un cadru larg sau un prim-plan? Prin ce mijloace redă autorul efectul de spațiu deschis? Liniile dominante sunt verticale, orizontale sau oblice? Formele din natură sunt redade realist sau doar sugerate? Ce predomină, culorile calde sau culorile reci? Prin ce mijloace sunt redade efectul de lumină și efectul de umbră? Cum este realizată pensulația, fin sau vibrat? Ce efect atmosferic surprinde pictorul? Ce sentiment vă transmite?



Fig. 14 Caspar David Friedrich, *Contemplând adâncurile de ceață*.



Fig. 15 John Constable, *Parcul Wivenhoe*.

b. Cum se clasifică studiul după natură

Studiul după natură se face reprezentând un obiect până i se redă structura internă și materialitatea:

- schițele și crochiurile; sunt realizate cu scop documentar și informativ astfel:
 - pentru a surprinde, în funcție de subiect, prima impresie, proporțiile, mișcarea, atitudinea sau atmosfera;
 - în tehnici grafice diferite: creioane de diverse tipuri, cărbune, peniță, tuș, baiț pe caietul de schițe;
- studiul propriu-zis în desen și culoare; este realizat în etape specifice de redare cât mai corectă a realității astfel:
 - pentru descifrarea în detaliu a subiectului din care trebuie să rezulte o imagine complexă a naturii reprezentate;
 - în desen (tehnica: creion, cărbune);
 - în culoare (tehnica: pastel, acuarele, culori acrilice, ulei, guașe pe suport de hârtie sau pe pânză).

Studiile au rolul de a dezvolta spiritul de observație, acuitatea vizuală, simțul proporțiilor, exprimarea emoțiilor.

Abilitatea de a observa antrenează memoria vizuală, care este foarte importantă pentru exprimarea potențialului creativ. Situațiile imaginate se pot reprezenta cu o mai mare ușurință.



Fig. 16 Taur pictat din peștera Altamira.



Fig. 17 Leonardo da Vinci, *Portret de fată*.



Fig. 18 Lucrare executată de un elev.



Fig. 19 Florina Drăguș, *Râșnița*.



Fig. 20 Richard Roland Holst, *Floarea-soarelui*.



Fig. 21 Eelke Jelles Eelkema, *Flori*.

2.2. Natura statică

a. Prezentare generală

Natura statică apare ca gen al artelor plastice în Renașterea flamandă, în sec. XVI, și se desprinde din picturile care înfățișau scene de viață de zi cu zi, unde inițial se găsea ca detaliu. Aranjamentele excelează în redarea compozițiilor cu obiecte specifice micului dejun, meselor îmbelșugate sau aranjamentelor florale. Obiectele de sticlă, de ceramică, de metal sau de lemn, pânzele de diferite culori și texturi, florile, fructele, legumele obișnuite sau exotice se organizează în compoziții complexe și foarte bine studiate. Măiestria pictorilor flamanzi este neîntrecută în redarea formelor și a texturilor obiectelor. Willem Claeszoon Heda și Willem Kalf, din epoca de aur a picturii flamande, și Caravaggio, în Italia, sunt considerați maeștrii de seamă ai naturii statice.

Natura statică este de obicei o compoziție închisă, compusă piramidal, în care obiectele se completează unele pe altele, formând un întreg unitar.



Fig. 22 Gheorghe Petrașcu, *Natură statică de atelier*.



Fig. 23 Michelangelo Merisi da Caravaggio, *Coș cu fructe*.



Fig. 24 Ștefan Luchian, *Flori*.



Fig. 25 Paul Cézanne, *Natură statică cu mere și piersici*.

b. Organizarea unei naturi statice

Spațiul de studiu se organizează urmând pașii de mai jos.

- Se pregătește locul unde se aranjează natura statică, de exemplu, catedra, astfel încât să aibă o bună vizibilitate și o sursă de lumină naturală laterală. (Lumina laterală modelează forma, cu treceri de la umbră la lumină prin tonuri gradate.)
- Pe catedră se așază planul orizontal, pe care se distribuie obiectele, și planul vertical, pe care acestea se profilează. În funcție de claritatea și de contrastul de umbre și de lumini al obiectelor, aceste planuri trebuie să fie neutre, pentru a nu le concura, sau trebuie să le pună în evidență.
- Se aleg obiectele, pentru început simple, cu lumini și umbre vizibile. Se pot combina forme geometrice simple (cub, piramidă) cu corpuri de rotație (vase, oale țărănești, căni, sticle). Se folosesc fructe sau legume, de preferință cu forme pline, clar definite (mere, pere, gutui, lămâi, ardei grași sau gogoșari, rodii etc.).
- Acestea se aranjează de obicei într-o schemă compozițională clasică. Obiectele mai înalte se așază în mijloc, pentru a se compune pe principiul schemei piramidale.
- Se pregătesc suportul, hârtia și instrumentele de desen. Pentru a transpune mai ușor încadrarea și direcțiile de perspectivă, se recomandă folosirea unui vizor de carton.



Fig. 26 Natură statică.



Fig. 27 Natură statică (variantă alb-negru).



Fig. 28 Willem Claeszoon Heda, *Mic dejun*.



Aplicații

1. Aplicați exercițiul măsurării și al comparării proporțiilor obiectelor și la diverse obiecte din jurul vostru. Exersați-vă simțul observației, aproximați cu ochiul liber proporțiile sau raportul dintre obiecte și verificați acest raport, ulterior, prin măsurători.
2. Realizați, cu telefonul, fotografia unei naturi statice sau a unui grup de obiecte de culori diferite și editați fotografia în alb-negru. Identificați cât mai multe tonuri de gri sau cât mai multe texturi.
3. Pe caietul de schițe desenați în diverse tehnici (creion, cărbune, peniță cu tuș etc.) obiecte de diferite forme și texturi (căni, pahare, fructe, legume, corpuri geometrice).
4. Desenați forma obiectelor în schițe rapide prin care să surprindeți, din câteva linii, forma și proporția acestora. Repetați exercițiul folosind ca model colegii de clasă, membrii familiei, surprinși în mișcare, sau chiar animalele de companie. Din rapiditatea execuției vor rezulta linii și forme expresive.

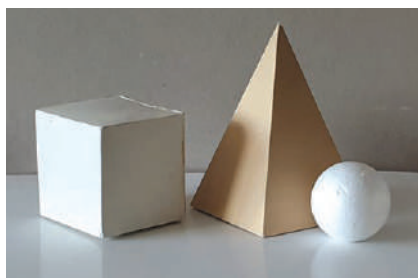


Fig. 29 Natură statică cu forme geometrice.

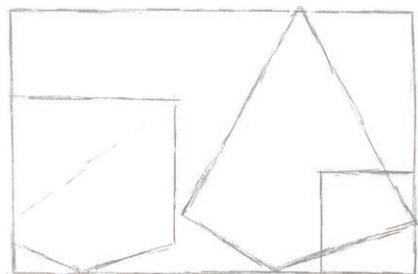


Fig. 30 Poziționarea și geometrizarea obiectelor.

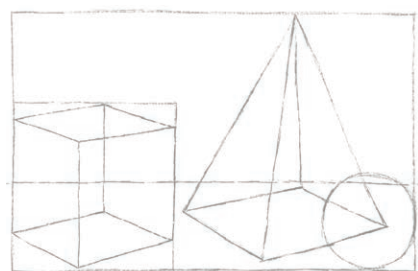


Fig. 31 Construcția obiectelor.

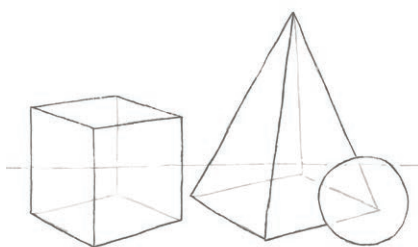


Fig. 32 Evidențierea planurilor obiectelor.

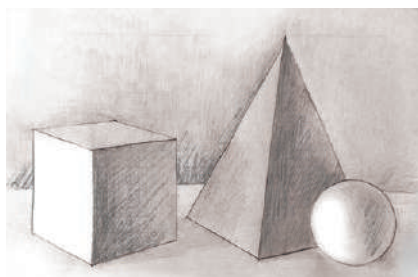


Fig. 33 Studiul raportului lumină-umbră.

2.3. Etapele studiului după natură

a. Încadrarea și paginarea obiectelor

- Se măsoară, cu coada unei pensule sau cu creionul, lățimea naturii statice și se compară cu înălțimea.
- În funcție de latura mai mare, se așază foaia de desen pe orizontală sau pe verticală.
- Se marchează foarte ușor un chenar de încadrare la aproximativ 2 centimetri de marginea foii, care delimitează zona în care trebuie încadrată natura (Fig. 34).
- Se delimitează planul orizontal de planul vertical.
- Se stabilește locul fiecărui obiect în pagină prin trasare fină cu un creion cu mină mai tare (HB) (Fig. 30, 36).
- Se măsoară obiectele, raportând înălțimea la lățime (Fig. 35).
- Se măsoară obiectele, comparându-le apoi.
- Se stabilește care e mai înalt, mai mic, mai aproape sau mai departe.

b. Construcția obiectelor

- Se schițează toate obiectele, geometrizând și simplificând formele (Fig. 30).
- Se măsoară raporturile dintre lățimea și lungimea fiecărui obiect. Se stabilesc proporțiile. De exemplu: de câte ori lățimea unui obiect intră în înălțime (Fig. 34, 36).
- Corpurile rotunde sau cilindrice, precum vasele, se construiesc în jurul unei axe de simetrie. Pe aceste axe se stabilește înălțimea vasului, iar în raport cu aceasta se măsoară lățimea în zona cea mai largă a vasului (Fig. 37).
- În funcție de lățime se pot stabili apoi baza și deschiderea vasului. Elipsele se adaugă după realizarea conturului exterior. Se va vedea că deschiderea elipselor e diferită, cea de sus are o deschidere mai mică, iar cea de jos, de la baza vasului, se vede mai deschisă, fiind văzută mai de sus (Fig. 38).
- Corpurile geometrice precum cubul vor avea la vedere trei laturi, două laterale și una orizontală. Pentru o construcție corectă, se vor desena toate muchiile și toate laturile ca și cum obiectul ar fi transparent (Fig. 39).
- Se vor observa liniile de fugă care au ca rezultat micșorarea progresivă în adâncime.

c. Valorația

- Se observă atent, privind cu ochii întredeschiși, luminozitatea obiectelor.
- Se stabilesc valorile maxime și griurile intermediare. Valorația se obține fie prin tehnica hașurii, fie prin pată, revenind succesiv cu valori de la cele mai deschise până la cele mai închise (Fig. 33, 40).



Aplicații

Realizați o natură statică utilizând trei obiecte, dintre care să fie două corpuri geometrice și celălalt un fruct sau o legumă. Respectați etapele prezentate în lecție: paginarea și construcția. Construcția se face precum în Fig. 31, desenând toate muchiile și marginile obiectelor.